

The correlations in criminal law of Ukraine

Кореляції в кримінальному праві України

Volodymyr Benkivsky

Key words:

connection, correlation, criminal law, institute of criminal law, legislationn.

Ключові слова:

зв'язок, кореляція, кримінальне право, інститут кримінального права, законодавство.

Актуальність. Проблема заявлена у статті є актуальною, оскільки у межах сучасного кримінального права України виникає необхідність дослідження не тільки причинно-наслідкового, але й некаузальних зв'язків. Вони пов'язані з конструкційними особливостями інститутів та інших правових утворень у межах чинного КК України. Так, їх установлення (або врахування) дозволяє визначити особливості і значення кримінально-правових інститутів. Окреме місце у цьому контексті займає кореляція (кореляційний зв'язок).

Стан дослідження. Необхідно звернути увагу на той факт, що системне дослідження кримінально-правових кореляцій у сучасному кримінальному праві майже не проводилося.

Непрямо про некаузальні зв'язки (зокрема кореляцію) згадували у своїх наукових дослідженнях такі науковці, як В.Б. Малінін, А.А. Музика, С.Р. Багіров та деякі інші.

Мета статті полягає у тому, щоб у результаті аналізу окремих інститутів (субінститутів) кримінального права України встановити (або виявити) юридично значущі кореляції, які впливають на побудову кримінально-правових інститутів, сприяють вирішенню основних завдань кримінального права України.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до філософської парадигми, кореляція (кореляційний зв'язок) є таким, коли зміна однієї ознаки знаходиться у відповідності до зміни іншої.

Але для вирішення кримінально-правових питань наведена парадигма є занадто загальною, неконкретизованою. Найкраще кореляцію (кореляційний зв'язок) характеризують близькі дефініції щодо інших зв'язків.

Так, наприклад, науковці підкреслюють наукову позицію А.А. Тер-Акопова, який під причиною розумів таке явище, яке за умов повторення одних і тих же умов обов'язково викликає один і той же наслідок¹.

Так, кримінально-правову кореляцію можна характеризувати як повторюваність певних юридично-значущих умов, при цьому зміна однієї умови визначає характеристичні особливості (або зміну) іншої.

Найбільш очевидним проявом кримінально-правової кореляції є кореляція, яка характеризує рецидив злочинів.

Так, існує кореляційний зв'язок, який характеризує рецидив, тобто вчинення нового умисного злочину² особою, що відзначається судимістю не знятою і не погашеною у встановленому законом порядку. Схематично виникає кримінально-правова кореляція виду «судимість – повторне вчинення злочинної поведінки», яка присутньо характеризує рецидив злочинів, указує на його особливості порівняно з іншими формами множинності (множини) злочинів.

¹ Чистова Л.Е. Причины и условия в криминалистике. Их значение в расследовании и предупреждении преступлений: монография. Москва: Юрлитинформ, 2013. С. 15.

² Словник законодавчих і нормативних термінів: Термін. словник / Укладачі доктор юрид. наук, проф. Іншин М.І., кандидат юр. наук Шопіна І.М., Якимов Г.О. Київ: «Правова єдність», 2008. С. 383.

Проявом кримінально-правової кореляції є також зв'язок між розміром покарання у виді позбавлення волі та ступенем тяжкості злочину; ст. 12 КК України містить класифікацію злочинів, де передбачається поділ на злочини невеликої, середньої тяжкості, тяжкі та особливо тяжкі.

Кореляція у межах статті 12 КК України має вид «розмір покарання (як правило, кількісна характеристика покарання у вигляді позбавлення волі) – вид тяжкості злочину».

Із наведеною кореляцією пов'язане окреме теоретичне питання: застосування аксіоматичного методу в межах кримінального права.

На думку Г. Вейля, аксіоматичний метод полягає у тому, щоб зібрати повністю ті основні поняття й умови, з яких дефініторно або дедуктивним шляхом може бути виведене основне поняття³.

Кримінально-правової кореляції перелічені у ст. 12 КК України варіанти співвідношень між розміром кримінального покарання та тяжкістю злочину обґрунтовує узагальнено поняття злочину як відмінного від інших правопорушень (коли йдеться про злочини невеликої тяжкості), відбувається також видове обґрунтування такої характеристики злочину як «тяжкість».

Тобто у межах кримінального права України є аксіоматичний метод щодо визначення основного поняття, як тяжкість злочину.

У межах «класичної» (з розподілом ролей) співучасті, передбаченої ст.ст. 26, 27 КК України, як правило, фіксують не кореляційний, а функціональний зв'язок організатора та інших співучасників (підбурювача, пособника, виконавця).

Водночас у межах названої співучасті є кореляція, яку можна характеризувати як міжінституційну: кореляція інститутів «співучасть» та «кримінальна відповідальність» у частині, яка стосується співучасників.

Необхідно звернути увагу на те, що у доктрині права немає єдності думок учених щодо поняття «юридична відповідальність»⁴.

Установлення вищезазначеної кримінально-правової кореляції дозволяє, на наш погляд, реалізувати такі завдання:

- 1) додатково і більш точно обґрунтувати залежність параметрів і характеристик відповідальності співучасників від точної або девіаційної (такої, що відхиляється) поведінки виконавця;
- 2) кореляція дозволяє окреслити спеціальний різновид кримінальної відповідальності (як різновиду юридичної), тобто кримінальну відповідальність співучасників.

Висновком із попереднього можна вважати твердження про те, що кореляція у співучасті (в її класичному розумінні) проявляється у зв'язку характеру і ступеня суспільної небезпечності дій виконавця та відповідальності інших співучасників.

Як кореляцію можна розглядати також зв'язок між інваріантністю⁵ вікової характеристики суб'єкта злочину та характером і видом злочину, який пов'язаний зі згаданим інваріантом, тобто величиною, яка є незмінною у будь-якій системі координат; для кримінального права – визначений нормативно віковий інтервал, який кореспондує (корелює) зі злочинами певного виду, передбаченими Особливою частиною КК України.

При цьому названий віковий інтервал, який має вид [14–18 р.; 18 р. і більше] динамічно використовується законодавцем залежно від соціального завдання, що стоїть перед кримінальним правом.

Так, наведена кореляція може бути використана для досліджень особливостей запобігання і протидії злочинам певного виду.

³ Г. Вейль. О философии математики. Пер. с нем. (Предисл. С. Яновской. Вступ. ст. А.П. Юшкевича. Изд. 3-е. Москва: КомКнига, 2010. С. 49.

⁴ Гришук В.К. Філософсько-правове розуміння відповідальності людини: Монографія. 2-ге вид. переробл. і доповн. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2013. С. 325.

⁵ М. Готтфредсон, Т. Герші. Загальна теорія злочину. Харків: Акта, 2000. С. 147.

Для запобігання злочинам дорослих осіб, що втягують неповнолітніх, запобігання злочинам у сфері службової діяльності та ін.

Окрім наведених очевидних кореляцій у межах кримінального права та законодавства України не є очевидними.

До неочевидних можна віднести кореляцію між злочинами, що належать до «однорідної групи діянь».

Так, наприклад, тільки в результаті ситуаційного тлумачення (інтерпретації) можна встановити кореляційний зв'язок діянь, передбачених ст. 286 КК України «Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами» та ст. 287 КК України «Випуск в експлуатацію технічно несправних транспортних засобів або інше порушення їх експлуатації».

Неочевидну кореляцію можна констатувати і в окремих випадках установлення виду необережної вини (злочинна недбалість; злочинна самонадіяність).

Тут розглядається випадок невиконання інструктором-вихователем із плавання своїх обов'язків щодо нагляду за дітьми, що перебувають у басейні, що потягло за собою смерть дитини залежно від особливостей поведінки винуватої особи, її поведінка характеризується через злочинну недбалість або через проявлену злочинну самонадіяність.

Неочевидною є кореляція й у разі здійснення схеми «предикатний злочин – основний злочин».

Так, зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України) у формі потурання кореспондує і корелює (прямо і обернено) з одержанням неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК України).

Окрім зазначених конкретних (пов'язаних із певними групами норм або окремими нормами) кореляцій є і загальні.

Прослідковується кореляція між положеннями «ПРИКІНЦЕВИХ ТА ПЕРЕХІДНИХ ПОЛОЖЕНЬ» та режимом застосування норм Загальної частини чинного КК України від 05.04.2001 р.; вказані «Положення» регламентують порядок і послідовність застосування великого масиву норм КК України, інколи можуть визначати (тут підкреслюється теоретичний аспект) тимчасове застосування норм попереднього кримінально-правового кодифікованого акту.

Очевидною є кореляція між положеннями, загальними принципами і нормами «Загальної частини» та діяннями, що передбачаються «Особливою частиною» кримінально-правового кодифікованого акту України (Кодексу).

Результативно, можна зробити низку висновків:

- 1) кореляція (кореляційний зв'язок) є універсальною характеристикою кримінального права та законодавства України;
- 2) кореляція (у розвиток твердження по п. 1) стосується різноманітних юридичних утворень у межах кримінального права і законодавства України;
- 3) кореляція (у розвиток твердження по п. 2) може встановлюватись:
 - а) у межах окремого інституту;
 - б) міжінституційно;
 - в) за співвідносного аналізу конкретних діянь, передбачених Особливою частиною КК України;
 - г) у співвідношенні «глобальних» частин кримінально-правового кодифікованого акту України.

Виходячи з певних тенденцій у розвитку і формуванні КК України, можна зробити також висновок про ускладнення кореляційних зв'язків у межах Кодексу.

Так, ускладнення кримінально-правових кореляцій зумовлюється тим, що у Загальну частину КК України було введено нові інститути (наприклад, інститут медіації), уточнені змістовно попередньо дійсні інститути.

В Особливій частині КК України криміналізовано низку нових діянь (особливо детально розроблена кримінально карана поведінка за одержання неправомірної вигоди службовою особою), у межах яких деталізуються форми поведінки суб'єкта злочину.

Так, ускладнюється кореляція складників караної поведінки осіб.

Кореляційний зв'язок як вважає автор є лише одним з важливих для сучасного кримінального права і законодавства України некаузальних зв'язків, серед яких варто визначити функціональний, темпоральні зв'язки, зв'язки зумовлення та ін.

Анотація

У статті проаналізовано і визначено кореляції (кореляційні зв'язки), які характеризують сучасне кримінальне право України. Розглядається значення кримінально-правових кореляцій для вирішення окремих завдань і досягнення цілей кримінального права України.

Summary

In here is scientific paper, which investigates correlations in matern criminal law of Ukraine (Ukraine criminal law). Analysis of significance of correlations is also given. Author explores role of correlations in the framework of criminal law goals.

Використана література:

1. Чистова Л.Е. Причины и условия в криминалистике. Их значение в расследовании и предупреждении преступлений: монография. Москва: Юрлитинформ, 2013. 152 с.
2. Словник законодавчих і нормативних термінів: Термін. словник / Укладачі доктор юрид. наук, проф. Іншин М.І., кандидат юр. наук Шопіна І.М., Якимов Г.О. Київ: «Правова єдність», 2008. 487 с.
3. Г. Вейль. О философии математики. Пер. с нем. (Предисл. С. Яновской. Вступ. ст. А.П. Юшкевича. Изд. 3-е. Москва: КомКнига, 2010. 128 с.
4. Грищук В.К. Філософсько-правове розуміння відповідальності людини: Монографія. 2-ге вид. переробл. і доповн. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2013. 768 с.
5. М. Готтфредсон, Т. Герші. Загальна теорія злочину. Харків: Акта, 2000. 323 с.

Volodymyr Benkivsky,

*Candidate of Law Sciences, Assistant Professor,
Department of Criminal Law and Criminology,
Faculty of Law
"Taras Shevchenko National University of Kyiv"*